

Spis treści

Wykaz skrótów	XIX
Wykaz podstawowej literatury	XXV
Przedmowa	XXVII

Rozdział I. Zagadnienia wstępne	1
§ 1. Prawo karne na tle innych gałęzi prawa i dyscyplin naukowych	1
I. Pojęcie prawa karnego	1
II. Nauka prawa karnego i nauki pokrewne	5
§ 2. Funkcje prawa karnego	7
§ 3. Zasady prawa karnego	8
I. Zasada odpowiedzialności karnej za czyn	8
II. Zasada winy	10
III. Zasada odpowiedzialności indywidualnej i osobistej	11
IV. Zasada humanitaryzmu	13
V. Zasada <i>nullum crimen sine lege</i>	14
1. Uwagi ogólne	14
2. <i>Nullum crimen sine lege scripta</i>	15
3. <i>Nullum crimen sine lege certa</i>	17
4. Zakaz analogii	17
5. <i>Nullum crimen sine lege praevia (lex retro non agit)</i>	19
6. <i>Nulla poena sine lege</i>	20
§ 4. Szkoły i kierunki w nauce prawa karnego	21
I. Kierunek racjonalistyczno-humanitarny doby Oświecenia	21
II. Szkoła klasyczna	22
III. Szkoła antropologiczna (szkoła pozytywna)	23
IV. Szkoła socjologiczna	24
V. Inne kierunki w prawie karnym	25
1. Obrona społeczna	25
2. Nowa obrona społeczna	25
3. Neoklasycyzm	26
4. Abolicjonizm	26
§ 5. Zagadnienia kryminalizacji	27
I. Kryminalizacja i nauka o kryminalizacji	27
II. Opisowa nauka o kryminalizacji	28

III. Normatywna nauka o kryminalizacji	29
§ 6. Ustawa karna i jej stosowanie	31
I. Źródła polskiego prawa karnego	31
1. Kodeks karny	31
2. Przepisy innych dziedzin prawa	32
3. Konstytucja i umowy międzynarodowe	32
4. Judykatura i doktryna	34
II. Wykładnia przepisów prawa karnego	34
III. Normy prawnokarne	35
IV. Obowiązki ustawy karnej pod względem czasu	37
1. Wejście w życie	37
2. Czas popełnienia przestępstwa	37
3. Obowiązki ustawy karnej pod względem czasu	38
4. Ustawy epizodyczne	40
V. Obowiązki ustawy pod względem miejsca i osób	41
1. Uwagi ogólne	41
2. Zasada terytorialności	42
3. Zasada narodowości podmiotowej	43
4. Zasada narodowości przedmiotowej (ochronna) ograniczona	44
5. Zasada narodowości przedmiotowej (ochronna) nieograniczona	44
6. Zasada odpowiedzialności zastępczej	45
7. Zasada represji wszechświatowej	46
8. Moc prawna orzeczeń zagranicznych	46
VI. Immunitety	48
Rozdział II. Nauka o przestępstwie	51
§ 7. Ogólne pojęcie przestępstwa	51
I. Definicja przestępstwa	51
II. Przestępstwo jako czyn człowieka	51
III. Czyn zabroniony. Ustawowe znamiona przestępstwa	53
IV. Bezprawność czynu	54
V. Wina	56
VI. Społeczna szkodliwość	60
VII. Klasyfikacja przestępstw	62
1. Waga przestępstwa	62
2. Forma winy	63
3. Forma czynu	63
4. Znamień skutku	64
5. Typy przestępstw	64
6. Tryb ścigania	65
§ 8. Struktura przestępstwa	66
I. Uwagi ogólne	66
II. Podmiot przestępstwa	66
1. Wiek sprawcy	66

2. Nieletni	68
3. Młodociany	69
4. Przestępstwa indywidualne i przestępstwa powszechne	69
III. Strona przedmiotowa przestępstwa	70
IV. Formy czynu	71
1. Przestępstwa trwałe	72
2. Przestępstwa wieloosobowe	72
3. Przestępstwa wieloczynowe	73
V. Przestępstwa z zaniechania	73
1. Uwagi ogólne	73
2. Przestępstwa materialne z zaniechania	74
VI. Skutek czynu. Związek przyczynowy	77
1. Teoria ekwiwalencji	78
2. Teoria adekwatnego związku przyczynowego	80
3. Teoria relewancji	80
4. Obiektywne przypisanie	80
5. Przyczynowość zaniechania	81
VII. Strona podmiotowa przestępstwa	82
VIII. Formy winy umyślnej	82
1. Zamiar bezpośredni	83
2. Zamiar ewentualny	84
IX. Dodatkowe cechy umyślności. Przestępstwa kierunkowe	86
X. Formy winy nieumyślnej	87
1. Uwagi ogólne	87
2. Lekkomyślność	88
3. Niedbalstwo	89
XI. Wina mieszana (kombinowana)	90
XII. Przedmiot przestępstwa	91
1. Uwagi ogólne	92
2. Podział przestępstw ze względu na przedmiot ochrony	92
3. Indywidualny, rodzajowy i ogólny przedmiot ochrony	94
4. Znaczenie przedmiotu ochrony przy interpretacji przepisu	95
5. Podobieństwo przestępstw	96
§ 9. Formy popełnienia przestępstwa	96
I. Uwagi ogólne	96
II. Sprawstwo. Współsprawstwo. Sprawstwo kierownicze	97
1. Sprawstwo	97
2. Współsprawstwo	97
3. Sprawstwo kierownicze	99
4. Indywidualizacja winy	100
III. Podżeganie i pomocnictwo	101
1. Uwagi ogólne	101
2. Podżeganie	102
3. Pomocnictwo	103

4. Uczestnictwo konieczne. Niepołączalność roli ofiary z rolą współdziałającego	106
IV. Odpowiedzialność podżegacza i pomocnika	107
1. Zakres	107
2. Wyłączenia odpowiedzialności	108
3. Prowokator	108
V. Formy stadialne przestępstwa	109
VI. Przygotowanie	110
1. Przygotowanie w sensie ścisłym	110
2. Wejście w porozumienie	111
3. Karalność przygotowania	111
4. Czynny żal	112
VII. Usiłowanie	112
1. Definicja	112
2. Zagrożenie karą	114
3. Usiłowanie nieudolne	115
4. Czynny żal	116
§ 10. Wyłączenie odpowiedzialności karnej	117
I. Uwagi ogólne	117
II. Wyłączenia przestępności związane z pandemią COVID-19	118
§ 11. Kontratypy	120
I. Obrona konieczna	120
1. Definicja	121
2. Warunki	121
3. Dysproporcja dóbr	124
4. Prowokacja	125
5. Problem bójki	125
6. Przekroczenie granic	126
II. Stan wyższej konieczności	128
1. Definicja	128
2. Stan wyższej konieczności a obrona konieczna	128
3. Rozwój instytucji	129
4. Bezpośrednie niebezpieczeństwo	130
5. Proporcja dóbr	130
6. Subsydiarność	131
7. Celowość działania	131
8. Konsekwencje	132
9. Kolizja obowiązków	133
10. Zawiniony stan wyższej konieczności	133
11. Wyłączenie stanu wyższej konieczności	133
12. Przekroczenie granic	134
III. Działanie w ramach uprawnień lub obowiązków. Zasada ustępliwości	135

IV. Zgoda pokrzywdzonego (zgoda dysponenta dobrem)	136
1. Definicja	136
2. Warunek pierwszy	137
3. Warunek drugi	138
4. Warunek trzeci	138
V. Czynności lecznicze	139
VI. Karcenie małoletnich	140
VII. Ryzyko sportowe	140
VIII. Ryzyko nowatorstwa	142
IX. Ostateczna potrzeba	142
X. Zwyczaj	143
§ 12. Wyłączenie winy	144
I. Niepoczytalność	144
II. Poczytalność ograniczona	146
III. Wprawienie się w stan odurzenia	146
IV. Stan nietrzeźwości	147
V. Błąd co do faktu	148
VI. Nieświadomość bezprawności czynu (błąd co do prawa)	150
1. Definicja	151
2. Zakres odpowiedzialności	151
3. Przestępstwo urojone	152
VII. Błąd co do kontratypu lub okoliczności wyłączającej winę	152
VIII. Rozkaz przełożonego	153
§ 13. Znikoma społeczna szkodliwość czynu	155
§ 14. Zbieg przestępstw i przepisów ustawy	157
I. Zbieg przestępstw. Kara łączna	158
1. Przesłanki zbiegu przestępstw	158
2. Wymiar kary łącznej	158
3. Ciąg przestępstw	160
4. Zbieg kar	161
5. Pozorny (pomijalny) zbieg przestępstw	161
6. Przestępstwo ciągle	162
7. Czynności współukarane	164
II. Zbieg przepisów ustawy	165
1. Definicja	165
2. Kumulatywna kwalifikacja czynu	166
3. Pozorny zbieg przepisów	166
4. Pomijalny (niewłaściwy) zbieg przepisów	168

Rozdział III. Nauka o karze, środkach karnych i środkach zabezpieczających

§ 15. Zagadnienia wstępne	169
I. Pojęcie kary	169
II. Teorie kary	170

§ 16. System kar	172
I. Katalog kar	172
II. Kara grzywny	173
III. Kara ograniczenia wolności	174
IV. Kara pozbawienia wolności	175
V. Kara dożywotniego pozbawienia wolności	178
VI. Problem kary śmierci	178
§ 17. Środki karne	180
I. Uwagi ogólne	181
II. Pozbawienie praw publicznych	182
III. Zakaz zajmowania stanowisk, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej	183
IV. Zakaz prowadzenia określonej działalności w stosunku do małoletnich	184
V. Zakazy i nakazy określonych zachowań	184
VI. Zakaz wstępu na imprezę masową	185
VII. Zakaz wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych	185
VIII. Zakaz prowadzenia pojazdów	185
IX. Świadczenie pieniężne	187
X. Podanie wyroku do publicznej wiadomości	187
XI. Degradacja	188
§ 18. Przepadek i środki kompensacyjne	188
I. Przepadek przedmiotów lub korzyści majątkowych	188
II. Nawiązka	191
III. Obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę	192
§ 19. Zaniechanie ukarania sprawcy	193
I. Uwagi ogólne	193
II. Niepodleganie karze	193
III. Abolicja	193
IV. Odstąpienie od wymierzenia kary	194
V. Warunkowe umorzenie postępowania karnego	195
§ 20. Sądowy wymiar kary	198
I. Zasady sądowego wymiaru kary i środków karnych	198
II. Dyrektywy sądowego wymiaru kary	199
1. Dyrektywy ogólne	200
2. Wymiar kary nieletnim i młodocianym	206
3. Wymiar grzywny	206
4. Dyrektywy szczegółowe	206
III. Zaostrzenie ustawowego wymiaru kary	206
IV. Nadzwyczajne złagodzenie kary	208
1. Istota nadzwyczajnego złagodzenia kary (art. 60 § 6 KK)	208

2. Podstawy nadzwyczajnego złagodzenia kary	209
3. Przypadki szczególne	209
4. Zbieg podstaw	210
V. Warunkowe zawieszenie wykonania kary	210
1. Uwagi ogólne	210
2. Istota warunkowego zawieszenia	211
3. Przesłanki zastosowania	212
4. Okres próby, wymierzenie grzywny	213
5. Obowiązki	213
6. Zarządzenie wykonania	214
§ 21. Zmiana kary orzeczonej	215
I. Warunkowe przedterminowe zwolnienie	215
1. Istota warunkowego zwolnienia	215
2. Przesłanki	215
3. Okres próby, dozór	216
4. Odwołanie warunkowego zwolnienia	217
5. Warunkowe zwolnienie przy zbiegu kar	218
6. Dozór elektroniczny	218
II. Kary zastępcze i zmiana kar w toku ich wykonywania	218
III. Ułaskawienie. Amnestia	219
1. Ułaskawienie	219
2. Amnestia	220
§ 22. Środki zabezpieczające	220
I. Istota środków zabezpieczających	221
II. Stosowanie środków zabezpieczających	221
III. Środki zabezpieczające o charakterze administracyjnym	224
§ 23. Przedawnienie. Zatarcie skazania	225
I. Przedawnienie	225
1. Uwagi ogólne	225
2. Przedawnienie ścigania	226
3. Przedawnienie wyrokowania	227
4. Przedawnienie kary	228
5. Spoczywanie biegu przedawnienia	228
6. Wyłączenie przedawnienia	229
II. Zatarcie skazania	230
Rozdział IV. Poszczególne przestępstwa	232
§ 24. Przestępstwa przeciwko pokojowi, przeciwko ludzkości i przestępstwa wojenne	232
I. Przestępstwa przeciwko pokojowi, ludzkości i przestępstwa wojenne w prawie karnym międzynarodowym	232
II. Przestępstwa przeciwko pokojowi, przeciwko ludzkości i przestępstwa wojenne w prawie polskim	234

§ 25. Przestępstwa przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej	236
I. Uwagi ogólne	237
II. Zdrada główna. Zamach stanu	238
1. Zdrada główna	238
2. Zamach stanu	239
III. Zdrada dyplomatyczna	239
IV. Szpiegostwo i dezinformacja wywiadowcza	240
1. Szpiegostwo	240
2. Dezinformacja wywiadowcza	241
V. Czynny żal	241
VI. Znieważanie Narodu	242
VII. Zamach na Prezydenta RP	242
VIII. Znieważanie symboli państwowych	242
IX. Zamachy na funkcjonariuszy państw obcych	243
X. Przepisy ogólne	243
§ 26. Przestępstwa przeciwko obronności	243
I. Uwagi ogólne	244
II. Zamach na jednostkę sił zbrojnych (dywersja)	244
III. Służba w obcym wojsku	244
IV. Uchylanie się od służby wojskowej	245
§ 27. Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu	246
I. Zabójstwo, morderstwo i zabójstwo w afekcie	246
1. Zabójstwo	247
2. Morderstwo	248
3. Zabójstwo w afekcie	249
II. Przygotowanie do zabójstwa	250
III. Przyjęcie zlecenia zabójstwa	250
IV. Dzieciobójstwo	251
V. Zabójstwo eutanatyczne	251
VI. Namowa lub pomoc do samobójstwa	252
VII. Nieumyślne spowodowanie śmierci	253
VIII. Przestępstwa związane z aborcją	253
1. Uwagi ogólne	253
2. Historia uregulowania problemu	254
3. Regulacja	256
IX. Spowodowanie uszczerbku na zdrowiu	257
X. Bójka i pobicie	258
XI. Narażenie na niebezpieczeństwo	259
XII. Nieudzielenie pomocy w niebezpieczeństwie	260
XIII. Przestępstwa związane z problemem narkomanii	261
§ 28. Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu	262
I. Sprowadzenie zdarzenia powszechnie niebezpiecznego albo jego niebezpieczeństwa	263
II. Inne postacie powszechnego niebezpieczeństwa	264

III. Piractwo w komunikacji wodnej, powietrznej lub lądowej	265
IV. Finansowanie terroryzmu	265
V. Postanowienia ogólne	266
§ 29. Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji	266
I. Katastrofa komunikacyjna	266
II. Wypadek komunikacyjny	267
III. Zaostrzenie ustawowego wymiaru kary	268
IV. Prowadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwości	269
V. Inne przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji	270
§ 30. Przestępstwa przeciwko środowisku naturalnemu	271
I. Niszczenie świata roślinnego lub zwierzęcego	271
II. Zanieczyszczanie środowiska	272
III. Zaostrzenie ustawowego wymiaru kary	273
IV. Działanie na szkodę terenu prawnie chronionego	273
§ 31. Przestępstwa przeciwko wolności	274
I. Uwagi ogólne	274
II. Pozbawienie człowieka wolności	274
III. Handel ludźmi (art. 189a § 1 KK)	275
IV. Groźba karalna	276
V. Uporczywe nękanie (stalking)	276
VI. Zmuszanie	277
VII. Naruszenie miru domowego	279
VIII. Prawnokarna ochrona wolności sumienia i wyznania	280
§ 32. Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności	281
I. Uwagi ogólne	282
II. Zgwałcenie	282
III. Czynności seksualne z osobą bezradną lub niepoczytalną	285
IV. Nadużycie zależności	286
V. Czynności seksualne z dzieckiem (czyn lubieżny)	287
VI. Kazirodstwo	289
VII. Rozpowszechnianie pornografii	289
VIII. Zmuszanie do prostytucji	292
IX. Inne przestępstwa związane ze zjawiskiem prostytucji	292
1. Systemy prawnej regulacji prostytucji	293
2. Typy przestępstw	293
§ 33. Przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece	294
I. Bigamia	294
II. Przestępstwo znęcania się	295
III. Rozpijanie małoletniego	296
IV. Uchylanie się od alimentacji	297
V. Porzucenie lub uprowadzenie dziecka lub osoby bezradnej	297
1. Porzucenie	297
2. Uprowadzenie lub zatrzymanie małoletniego	298
VI. Nielegalna adopcja	299

§ 34. Przestępstwa przeciwko czci	299
I. Zniesławienie	300
1. Zakres pojęcia	300
2. Prawo do informacji	300
3. Fakty i oceny	301
4. Działanie w ramach uprawnień	301
5. Zniesławienie a krytyka	302
6. Forma zarzutu	303
7. Upublicznienie wyroku. Nawiązka	303
8. Typ kwalifikowany	303
II. Zniewaga	303
III. Naruszenie nietykalności cielesnej	304
§ 35. Przestępstwa przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową	305
I. Naruszanie uprawnień pracowniczych lub zasad BHP	305
II. Narażanie pracownika na niebezpieczeństwo	306
III. Niezawiadomienie o wypadku	307
§ 36. Przestępstwa przeciwko działalności instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego	307
I. Uwagi ogólne	307
II. Naruszenie nietykalności i czynna napaść na funkcjonariusza	307
1. Naruszenie nietykalności	308
2. Czynna napaść	308
III. Przemoc i groźba wobec urzędów i ich funkcjonariuszy. Utrudnianie kontroli	309
IV. Fałszywy alarm	310
V. Zniewaga funkcjonariusza lub organu	310
VI. Przywłaszczenie funkcji	311
VII. Płatna protekcja	312
VIII. Łapownictwo	313
1. Uwagi ogólne	313
2. Sprzedajność	313
3. Kwalifikowane typy sprzedajności	315
4. Przekupstwo	316
IX. Nadużycie władzy	316
§ 37. Przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości	317
I. Wywieranie wpływu na sąd	318
II. Fałszywe zeznania	318
III. Fałszywe oskarżenie. Fałszywe zawiadomienie. Zatajenie dowodów niewinności	320
IV. Tworzenie fałszywych dowodów	321
V. Poplecznictwo	322
VI. Niezawiadomienie o przestępstwie	323

VII. Inne przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości	325
1. Bezprawne naciski	325
2. Wymuszanie zeznań	325
3. Naruszenie tajemnicy postępowania karnego	325
4. Bezprawne samouwolnienie się	327
5. Bezprawne uwolnienie więźnia	327
6. Nadużycie czasowego zwolnienia	328
7. Niestosowanie się do zakazu	328
8. Klauzula ogólna	329
§ 38. Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum	329
I. Przestępne naruszanie prawa wyborczego	329
II. Przeszkadzanie wyborom	330
III. Bezprawny wpływ na wybory	330
IV. Łapownictwo wyborcze	330
V. Naruszenie tajności głosowania	331
VI. Inne przestępstwa wyborcze	331
§ 39. Przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu	331
I. Uwagi ogólne	331
II. Wzięcie zakładnika	332
III. Udział w zbiegowisku publicznym. Naruszanie wolności zgromadzeń	333
IV. Zakłócenie działania sieci lub linii	334
V. Przestępne nadużywanie wolności wypowiedzi	334
VI. Związek przestępny. Zorganizowana grupa przestępcza	337
VII. Naruszenie przepisów dotyczących broni palnej	338
VIII. Nielegalne przekroczenie granicy	338
§ 40. Przestępstwa przeciwko ochronie informacji	338
I. Naruszenia tajemnicy państwowej	339
II. Naruszenie tajemnicy zawodowej i służbowej	340
III. Naruszenie tajemnicy korespondencji. Naruszenie sfery życia prywatnego	340
1. Tajemnica korespondencji	341
2. Naruszenie sfery życia prywatnego	341
IV. Uniemożliwianie lub utrudnianie dostępu do informacji	342
§ 41. Przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów	344
I. Fałsz materialny dokumentu	344
II. Fałsz intelektualny dokumentu	345
III. Niszczenie dokumentów lub znaków granicznych	346
IV. Przestępstwa przeciwko dokumentom tożsamości	347
V. Fałszowanie faktur	347
§ 42. Przestępstwa przeciwko mieniu	348
I. Uwagi ogólne	348
II. Kradzież. Kradzież z włamaniem	349

1. Kradzież zwykła	349
2. Bezprawne uzyskanie programu komputerowego	350
3. Kradzież szczególnie zuchwała	351
4. Kradzież z włamaniem	351
III. Rozbój i kradzież rozbójnicza	351
1. Rozbój	352
2. Kradzież rozbójnicza	352
IV. Wymuszenie rozbójnicze	353
V. Przepisy wspólne	354
VI. Przywłaszczenie	354
VII. Nadużycie telefonu	355
VIII. Oszustwo	355
IX. Oszustwo komputerowe	358
X. Niszczenie lub uszkodzanie mienia	358
XI. Kradzież leśna	358
XII. Porwanie pojazdu	359
XIII. Paserstwo	360
1. Paserstwo umyślne	360
2. Paserstwo nieumyślne	360
XIV. Typy kwalifikowane przestępstw przeciwko mieniu	361
XV. Czynny żal przy przestępstwach przeciwko mieniu	361
§ 43. Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu	362
I. Nadużycie zaufania. Niegospodarność	362
1. Nadużycie zaufania	362
2. Niegospodarność	363
II. Łapownictwo gospodarcze i sportowe	364
III. Oszustwo kredytowe lub subwencyjne	365
IV. Oszustwo ubezpieczeniowe	366
V. Pranie brudnych pieniędzy	366
1. Pranie brudnych pieniędzy	366
2. Współdziałanie pracownika banku	367
3. Typ kwalifikowany. Czynny żal	367
VI. Przestępstwa na szkodę wierzycieli	368
VII. Nierzetelne prowadzenie dokumentacji	369
VIII. Lichwa	369
IX. Udaremnienie przetargu	370
X. Usuwanie lub fałszowanie oznaczeń towaru	371
XI. Oszustwo licznikowe	371
XII. Typy kwalifikowane	371
XIII. Zabór tablicy rejestracyjnej	372
XIV. Uregulowania wspólne	372
1. Rozszerzenie pojęcia podmiotu	372
2. Podwyższenie wysokości grzywny	372

3. Czynny żal	373
§ 44. Przestępstwa przeciwko obrotowi pieniędzmi i papierami wartościowymi	373
I. Fałszowanie pieniędzy, papierów wartościowych, znaków urzędowych i narzędzi pomiarowych	373
1. Fałszowanie pieniędzy	373
2. Puszczanie w obieg	374
3. Przygotowanie	374
4. Fałszowanie znaków wartościowych lub urzędowych	375
5. Fałszowanie narzędzi pomiarowych	375
6. Przepadek przedmiotów	375
II. Fałszowanie dokumentacji w obrocie papierami wartościowymi ...	375
Indeks rzeczowy	377